

Politiky otvoreného prístupu vydavateľov, inštitúcií a grantových agentúr

Mgr. Michaela Mikušková

Otvorený prístup k výsledkom vedy a výskumu prináša autorom niekoľko problematických oblastí. Jedna z nich je orientácia v autorsko-právnej problematike. O verejných licenciách, ktoré umožňujú otvorené publikovanie a zároveň zachovanie ochrany autorských práv, sme na stránkach časopisu písali v predchádzajúcich číslach [1, 2]. Publikovanie v časopisoch je spojené aj s inými úskaliami – s prevodom autorských práv na vydavateľa na jednej strane a s povinnosťou publikovať výsledky vedeckého výskumu podporeného z verejných zdrojov prostredníctvom otvoreného prístupu na strane druhej. Vedeckí pracovníci sa musia vedieť orientovať v širokej spleti rôznych inštitucionálnych politík nielen na úrovni jednotlivých inštitúcií, financovateľov výskumu (grantových agentúr), vydavateľov, ale aj na úrovni jednotlivých časopisov.

Otvorené publikovanie je v zásade možné dvomi spôsobmi: 1. *zelená cesta* – autoarchivácia v repozitároch a 2. *zlatá cesta* – publikovanie v open access časopisoch. Publikovanie výsledkov zlatou cestou nevyučuje zároveň zverejnenie článku v repozitári či na internetovom profile vedca. Dôležité je vedieť, akú verziu článku môže autor zverejniť. Nie

všetci vydavatelia časopisov autom autoarchiváciu povoľujú.

Orientáciu v politikách autorských

práv vedeckým pracovníkom uľahčuje nástroj **SHERPA/RoMEO** [3]. Ide o databázu približne 2 600 vydavateľov a viac ako 22 000 časopisov z celého sveta. Každý záznam obsahuje súhrn pravidiel, ktoré popisujú, ako môže autor zaobchádzať s článkom po jeho publikovaní v časopise. Vydavatelia a časopisy sú na základe oprávnení zaradení do jednej zo štyroch farebných kategórií:

- **zelená** – povoľuje archiváciu všetkých verzií článku (autorská, recenzovaná i vydavateľská verzia),
- **modrá** – povoľuje archiváciu post-printu, t. j. verzie článku po recenzovaní alebo vydavateľskú verziu článku/PDF,
- **žltá** – povoľuje archiváciu pre-printu, t. j. pôvodnú verziu článku, ktorú autor zaslal redakcii časopisu,
- **biela** – archivácia nie je povolená.

Niektorí vydavatelia majú pre časopisy vo svojom portfóliu rôzne práva archivácie. Preto je vhodné zistiť si oprávnenia na úrovni konkrétneho

časopisu. Databáza neobsahuje informácie o monografiách a konferenčných zborníkoch.

Podmienky vydavateľov môžu byť často v rozpore s požiadavkami grantových agentúr, ktoré výskum financujú. Každá agentúra si môže stanoviť svoje pravidlá, akým spôsobom majú byť výsledky výskumu publikované a dostupné verejnosti. Ich dodržiavanie je jedna zo základných podmienok na udelenie výskumného grantu. Informácie o požiadavkách „**Mandated OA**“ financovateľov výskumu pre jednotlivé

časopisy obsahuje aj databáza SHERPA/Romeo. Detailné informácie o politikách financovateľov výskumu však sumarizuje

nástroj **SHERPA/Juliet** [4]. Okrem podmienok na publikovanie a archiváciu už publikovaných výsledkov výskumu sa tu nachádzajú aj požiadavky na archiváciu a dostupnosť „surových“ výskumných dát vyprodukovaných počas celého výskumu.

Užitočným nástrojom sumarizujúcim nariadenia a politiky otvoreného prístupu univerzít, výskumných inštitúcií, financovateľov výskumu, ktorí podporujú, resp. vyžadujú zverejňovanie výsledkov výskumu prostredníctvom repozitárov, je

aj databáza **ROARMAP** [5].

Požiadavky grantových agentúr na voľnú dostupnosť výsledkov vedy a výskumu bývajú často v rozpore so snahou vydavateľstiev o zachovanie exkluzivity a príjmov z vydávaných časopisov. Organizácie zaoberajúce sa presadzovaním otvoreného prístupu vyvinuli vyššie uvedené nástroje, ktoré pomáhajú v základnej orientácii v autorsko-právnej problematike. Ak sa vedeckí pracovníci dostanú do konfliktu medzi podmienkami grantovej agentúry a politikou časopisu, v ktorom chcú výsledky výskumu publikovať, môžu použiť vzorovú zmluvu, ktorú vypracovala *The Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition* (SPARC) a ktorá uľahčuje rokovania s vydavateľmi vedeckých časopisov – **Autorský dodatok SPARC** [6]. Ten autorovi umožňuje udeliť vydavateľovi licenciu na publikovanie a zároveň si ponechať právo na opätovné použitie a sprístupnenie svojho diela.

Použité zdroje:

[1] MIKUŠKOVÁ, Michaela. Otvorený prístup a Licencie Creative Commons. *Bibliotheca Universitatis*. 2017/2018, roč. 13, č. 1, s. 10-11. ISSN 1337-4753.

[2] MIKUŠKOVÁ, Michaela. Licencie Creative Commons – praktické rady. *Bibliotheca Universitatis*. 2017/2018, roč. 13, č. 2, s. 12. ISSN 1337-4753.

[3] SHERPA/RoMEO: *Publisher copyright policies & self-archiving* [online]. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <http://sherpa.ac.uk/romeo/index.php>

[4] SHERPA/Juliet: *Research Funders' Open Access Policies* [online]. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <https://v2.sherpa.ac.uk/>

[5] ROARMAP: *Registry of Open Access Repositories Mandates and Policies* [online]. [cit. 2020-01-10]. Dostupné na: <http://roarmap.eprints.org/>

[6] SPARC *Author Addendum to Publication Agreement* [online]. SPARC, 2007-2019 [cit. 2020-01-09]. Dostupné na: <https://sparcopen.org/our-work/author-rights/sparc-author-addendum-text/>